

İTALYA'DA FAŞİZMİN YÜKSELİŞİ VE ANTONİO GRAMSCI'NİN FAŞİZM KARŞITI STRATEJİ VE TAKTİKLERİ

Demirhan Fahri ERDEM*

Çiğdem ERDEM**

ÖZ

Faşizm dünya tarihinde ilk defa I. Dünya Savaşı sonunda, İtalya'nın içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve siyasal kriz ortamında, küçük burjuvaziye seferber ederek iktidara gelmiştir. Antonio Gramsci sosyalist bir kuramcı ve siyasetçi olarak, faşizme karşı mücadele etmek için temel bir strateji ve bu strateji doğrultusunda bir takım pratik-taktik siyasalar önermiştir. Gramsci'nin söz konusu önerileri, üyesi bulunduğu İtalyan Komünist Partisi içerisinde hâkim bir konuma gelememiştir. Çünkü Komünist Parti sol cephe içerisinde faşizme karşı bir ittifakı savunurken; Gramsci sol cepheyi aşan ve milliyetçiler ile liberalleri de içeren daha geniş bir cephede ittifak kurulmasını önermiştir. Bu bağlamda ilk olarak Gramsci'nin faşizme karşı mücadelede önerdiği strateji ve taktiklerinin dogmatik değil, pragmatik olduğu söylenebilir. İkinci olarak Gramsci'nin geniş cephe ittifakı önerisi, faşizmle mücadele kapsamında işlevsel görünmektedir. Son olarak Gramsci'nin savunduğu strateji ve taktikle, faşist hareketin iktidara gelirken ve faşist partinin iktidarının ilk yıllarında uyguladığı siyasalar arasında belirli bir simetrisinin var olduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Faşizm, Antonio Gramsci, Sosyalizm, Geniş Cephe, Strateji ve Taktikler.

* Yard. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, (demirhan@gazi.edu.tr).

** Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, (csekmen@gazi.edu.tr) .

FASCISM'S GROWING IN ITALY AND ANTONIO GRAMSCI'S ANTI- FASCISM STRATEGIES AND TACTICS

ABSTRACT

Fascism first came to power at the end of World War I in history with the mobilization of petit bourgeois amid social, economic and political crisis in Italy. Antonio Gramsci as a socialist theoretician and politician proposed a fundamental strategy to struggle against fascism and some practical-tactical policies in line with this strategy. Gramsci's proposals were not able to dominate over Italian Communist Party of which he was a member. Because while the Communist Party defended an alliance with the left-side against fascism, Gramsci, going beyond left-side parties, proposed to form an a broadened alliance involving nationalists and liberals. In this regard, first of all we can say that the strategies and the tactics proposed by Gramsci in struggle against fascism are not dogmatic but pragmatic. Secondly, Gramsci's proposal toward a broadened alliance seemed functional in relation to struggle with fascism. Finally, we may contend that there is some symmetry between the strategy and tactics defended by Gramsci and politics of fascist movement while coming to power and at the first years of fascist party's rule.

Key words: Fascism, Antonio Gramsci, Socialism, Broadened Alliance, Strategy and Tactics.

GİRİŞ

Faşizm, dünya tarihinde ilk kez, I. Dünya Savaşı sonrasında yoğun toplumsal, ekonomik ve siyasal bunalımlar yaşayan İtalya’da ortaya çıkan bir siyasal harekettir. Ortaya çıktığı andan itibaren hızla toplumsal tabanını genişleterek siyasal partiye dönüşen faşizm, 1922’de Benito Mussolini önderliğinde iktidara gelmiştir. İtalya’yı özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi Aydınlanma Düşüncesi’nin liberal değerlerinden geriye götüren faşizm, başta sosyalist ve komünistler olmak üzere tüm muhaliflerini ezmeye yönelmiştir. İtalya’da aralarında Antonio Gramsci’nin de bulunduğu sosyalist düşünür ve siyasetçiler, ortaya çıktığı andan itibaren faşizmle mücadeleye girişseler de, tarihte ilk kez küçük burjuvaziyi seferber etmeyi başaran bu hareketin yükselişini engellememişlerdir.

Marksist düşünce geleneği içerisinde önemli ve özgün bir yere sahip olan ve ölümünden sonra da Avrupa Komünizmi’nin kurucusu sayılan Antonio Gramsci; 1891-1937 yılları arasında İtalya’da yaşamış sosyalist bir düşünür, kuramcı ve siyasetçidir. İtalyan Sosyalist Partisi (ISP)’nin bir üyesi olan Gramsci, parti içinde yaşanan bölünmenin ardından, Amadeo Bordiga ile birlikte İtalyan Komünist Partisi (İKP)’ni kurmuş ve bir süre İKP’nin liderliğini de yapmıştır. 1924 seçimleriyle birlikte meclise giren Gramsci, 1926 yılında faşist iktidar tarafından tutuklanmış ve bundan sonraki hayatının neredeyse tamamını hapisanede geçirmiştir. Yani Gramsci, faşist hareketin ortaya çıkışını, hareketin partileşmesini ve iktidara gelmesini gözlemlemiş, ancak Faşist Parti’nin kurumsallaşmaya başladığı yıl hapisaneye girmiş ve faşizmin yıkılışını görememiştir. Dolayısıyla Gramsci’nin faşizmle teorik ve kitle eylemleri içerisindeki edimsel mücadelesi 1926 yılına kadar sürmüştür. Ancak Gramsci kuramsal çalışmalarını, hapisane yaşamı boyunca da devam ettirmiş, faşist rejimin hapisanesinde, baskı ve sansür ortamında, ölümünden sonra “Hapishane Defterleri” olarak bir araya getirilecek olan el yazmalarını oluşturmuştur. Bu nedenle Gramsci’nin edimsel olarak faşizm karşıtı mücadelesi ve stratejisi, faşist hareketin şekillenmesinden, onun hapisaneye girdiği 1926 yılına kadar olan zaman dilimini kapsamıştır.

Bu çalışma bir takım savlardan hareket etmektedir. Bir kuramcı ve siyasetçi olarak Gramsci, faşizme karşı mücadelede temel bir strateji ve bu strateji doğrultusunda, faşizmin gelişme sürecine bağlı olarak pratik-taktik siyasalar geliştirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın savlarından ilki, Gramsci’nin geliştirdiği bu strateji ve taktiklerle, dogmatik değil, pragmatik davrandığıdır. İkinci olarak, Gramsci’nin faşizm karşıtı tüm kesimleri içeren geniş cephe ittifakı önerisinin, dönemin sosyalist/komünist düşünür ve siyasetçileri arasında başat hale gelemese de, taktik açıdan faşizmle mücadelede daha işlevsel görüldüğü ileri sürülmektedir. Buna bağlı olarak, üçüncü sav ise, Gramsci’nin

faşizmle mücadele için önerdiği taktiklerle, karşı cephede faşizmi başarıya ulaştıran taktikler arasında bir simetrisinin var olduğudur. Çünkü Gramsci'nin faşizm karşıtı cephenin uygulamasını önerdiği taktik, faşist hareket tarafından, en azından iktidara gelme sürecinde ve iktidarının ilk yıllarında başarıyla uygulanmıştır.

Literatür taramasına dayanan bu çalışmada hem faşizmin iktidarda olduğu dönemde, hem de yıkılmasından sonraki dönemde yapılan akademik incelemelerden faydalanılmıştır. Ayrıca hem Prezzolini gibi faşizmin ideoloğunu yapmış hem de Gramsci, Togliatti gibi faşizme karşı mücadele etmiş kuramcılarının eserlerine başvurulmuştur. Bunların dışında Gramsci'nin faşizm karşıtı strateji ve taktikleri üzerine odaklanan bu makalede, Gramsci'nin 1926 yılında tutuklanmasından önce yazdığı yazılar ve Gramsci üzerine yazılan eserler kullanılmıştır.

I- İTALYA'DA FAŞİZMİN YÜKSELİŞİ

A- İtalya'da Faşizmin Yükselişine Zemin Hazırlayan Süreç

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde, sadece savaşı kaybeden devletlerde değil, kazanan devletler de belli oranda kendini gösteren bir kriz ve memnuniyetsizlik ortamından bahsetmek mümkündür. Ancak kazanan devletler arasında, özellikle de İtalya'da, bu durum kendini daha fazla göstermiştir. Öyle ki savaşın hemen ardından İtalya'yı neredeyse "yenilen memleketlerdekine benzer bir memnunsuzluk ve huzursuzluk" havası kaplamıştır (Carocci, 1965: 6). İtalya'da savaş sonunda ortaya çıkan bu huzursuzluğun, aslında bir biriyle iç içe geçmiş ekonomik, siyasi, toplumsal ve tarihi nedenleri vardır ve bu nedenlerin hepsi birden İtalya'da faşizmin doğuşuna uygun bir zemin hazırlamıştır.

Faşizme zemin hazırlayan süreçteki ekonomik nedenler, öncelikle doğrudan I. Dünya Savaşı ve onun sonuçlarıyla ilgilidir: İlk olarak İtalya, savaşın ganimetlerinden yeterince yararlanamadığı için savaştan, "yenik galip" olarak çıkmıştır (Bourderon, 1989: 8). İtalya 1915 yılında imzaladığı Londra Antlaşması ile savaş sonunda Almanya'nın sömürgelerinden ve 1917 yılında imzaladığı St. Jean de Maurienne Antlaşması ile de Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarından pay almayı beklerken; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilson'un Londra Anlaşması'nı tanımaması ve Rusya'nın da gerçekleşen Bolşevik Devrimi'nin ardından 1917 Anlaşmasını onaylamaması sonucunda bu sömürgelerden ve topraklardan beklediği payı alamamıştır (Armaoğlu, 1993: 171). Bu durum sosyo-ekonomik açıdan İtalya için hayal kırıklığına neden olmuştur.

Savaş nedeniyle ekonomik açıdan ülkenin yoksullaşmasına ek olarak, İtalya'dan ABD'ye doğru gerçekleşen göçün durması da başka ekonomik

sorunlara yol açmıştır. Savaş öncesinde İtalya'dan ABD'ye yılda 90.000'e varan sayılarda gerçekleşen göç, ABD'nin göçmen alımını durdurması sonucu sekteye uğramış ve bu duruma bir de savaş sonrası ekonomi koşullarının neden olduğu işsizlik, özellikle de genç nüfus işsizliği eklenince, deyim yerindeyse İtalya'da tam anlamıyla “patlayıcı bir demografik-ekonomik yapı” ortaya çıkmıştır. Nüfusun çok, kaynakların az olduğu böylesi bir ortamda toplum içerisinde “psiko-sosyal” tepkiler boy göstermeye başlamıştır, ya da Mosca'nın değerlendirmesiyle, I. Dünya Savaşı sonrası İtalya'da “iklim, taşkınlığa çok elverişli”dir (Mosca, 1968: 329-330).

Bir diğer ekonomik neden yine savaşla ilgilidir ve İtalya her ne kadar savaştan kazanan devletlerden birisi olarak çıksa da, bu onun ekonomik anlamda bir kriz ortamına doğru ilerlemesine engel olamamıştır. Çünkü İtalya savaş boyunca yaptığı harcamaların altından ancak müttefik devletlerin desteği ile kalkabilecek durumda iken, bu desteğin savaşın bitmesi ile birlikte ortadan kalkması sonucunda ekonomik darboğaza girmiştir. Artan enflasyon ve büyüyen dış ticaret açığı ekonomik sıkıntıların habercisi olmuştur. Savaş süresince halkın desteğini kaybetmemek için verilen boş vaatler de, bu ekonomik darboğazı derinleştirmiştir. Çünkü ne köylüler kendilerine verileceği söylenen toprağa, ne de işçiler iş ve ücret artışına kavuşabilmiş ve tepki olarak toprak işgalleri ve grevler İtalya genelinde yayılarak, ekonomik sıkıntıları perçinlemiştir (Sander, 1998: 22-23).

İtalya'da bu dönemde ortaya çıkan grev, işgal ve yağmalamalar, bir kaos ortamına yol açmıştır. Meydana gelen şiddet olayları hem küçük burjuvazi, hem de büyük toprak sahipleri ve sanayi burjuvazisi açısından endişe yaratmıştır. Bu durum karşısında küçük burjuvazi, yani “dükkan sahipleri, küçük esnaf, ev ve apartman sahipleri, küçük toprak sahipleri”, ortaya çıkan kaos ortamından, sosyalistleri ve komünistleri sorumlu tutmuşlar ve bu hareketlerle çatışma içerisine giren “Mussolini'nin faşist partisi mensuplarını ve vurucu güçlerini bir kurtarıcı gibi görmeye” başlamışlardır (Yalçın, 1978: 55). Küçük burjuvazi dışında, toprak işgalleri ve grevlerle ekonomik çıkarları tehlikeye giren büyük toprak sahipleri ve sanayi burjuvazisi de, “toprak ve yatırımlarının hukukunu koruyacak ve siyasal istikrar sağlayacak bir önder” arayışı içerisinde Mussolini'ye ve Faşist Partisi'ne yönelmişlerdir (Sander, 1998: 23).

Bu bağlamda faşizmin İtalya'da halk tarafından ilgi ve destek görmesinin, bu örgütün ileri sürdüğü görüşlerden ziyade, halkın korku ve endişelerinden, daha doğrusu bu endişelerin faşizmle ortadan kaldırılacağı inancından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü bu gelişmelerin ortaya çıkmasından sadece birkaç yıl öncesinde, Bolşevizm'in yerleşmesini

isteyecek kadar karışıklıktan “ürkmüş olan halk şimdi faşizmi sulh, nizam ve asayiş peygamberi olarak karşılıyordu” (Prezzolini, 1932: 22-23).

İtalya’da faşizme zemin hazırlayan süreçteki siyasi nedenler ise, bu ülkedeki siyasi istikrarsızlık ortamı ve 1917 Ekim Devrimi’nin ardından İtalya’da sosyalist devrimi gerçekleştirmek isteyen İSP’nin başarısızlığı ile ilgilidir.

I. Dünya Savaşı’nın bittiği 1919 yılından, faşizmin iktidara geleceği 1922 yılına kadar geçen süre içerisinde, İtalya’da iki seçim gerçekleştirilmiş ve bu kısa süre içerisinde Vittorio Emanuele Orlando, Francesco Saverio Nitti, Giovanni Giolitti, İvanoe Bonomi ve Luigi Facta hükümetleri kurulmuştur (Savelli, Hayward, Falcionelli, 1940: 433). Mevcut hükümetlerin ortaya çıkan ekonomik ve siyasal kaos ortamı karşısında etkisiz kalması, “mülkiyet haklarını” koruyamaması, kitleleri, “güçlü ve eli sopalı’ bir koruyucu” aramaya yöneltmiştir (Yalçın, 1978: 37).

Burada değinilmesi gereken bir diğer önemli konu ise, faşizm tecrübesi yaşamış olan ülkelerin hemen hepsinde, faşizm öncesinde etkili olan bir komünist ayaklanma ya da komünizm tehlikesinin baş göstermiş olmasıdır. İtalya ile birlikte, Almanya’da, Japonya’da, İspanya’daki faşizan yönetimler, bu ülkelerin her birinin geçirmiş olduğu iç ayaklanmalar ve güvenlik sorunları karşısında aciz kalan iktidarların yönetimlerinin ardından kurulmuşlardır. “Başka bir deyimle, faşizm, komünizm tehlikesine karşı, ülkeyi koruma yeteneği göstermeyen liberal ve demokratik ülkelerde, bir çaresizlik sonucu başvurulan bir yol olmuştur” (Yalçın, 1978: 36-37).

Nitekim İtalya’da sosyalist hareketin ortaya çıktığı yerler ile faşist hareketin gelişme gösterdiği yerler arasında bir bağlantı vardır. Şöyle ki; 1917 Ekim Devrimi, etkisini Rusya sınırları dışına çıkararak neredeyse tüm Avrupa’da ve İtalya’da da göstermiştir. İtalya’da, faşizmin iktidara gelmesinden hemen önceki dönem, iki kıvılcık yılı olarak da adlandırılmaktadır. 1919-1920 yılları İtalya’da sosyalist akımın işçiler arasında hızla yayıldığı, İSP’nin ve sendikaların güçlendiği, genel grevlerin, Rusya ile dayanışma grevlerinin yapıldığı yıllar olmuştur. 1920 baharında Turin’deki metal işçileri, işverenlere, Antonio Gramsci’nin İtalyan Sovyetlerinin nüvesi olarak gördüğü “fabrika konseyleri”ni kabul ettirebilmek için grevler düzenlemişlerdir (Harman, 2015: 423).

İşte İtalya’da faşizm, sosyalist hareketin görece etkili olduğu yerlerde kendini göstermiştir. Çünkü Sinanoğlu’nun ifadesiyle, “fıkarası çok, endüstrisi zayıf ve yeni bir devlet olan” İtalya’daki bu “sosyal dava”, yani sınıf mücadelesi, “devlet davası” olarak görülmüş ve “devlet, çarpışan sınıfları yatıştırıp nizamı tekrar kurmaktan aciz bir vaziyete düştüğü için”, bir kaos

ortamı doğmuştur (Sinanoğlu, 1933: 217). Toskana ve Emilia'da daha etkili olan sosyalist hareket, faşist gösterilerin de ilk kez bu coğrafyalarda kendisini göstermesine yol açmıştır. İtalya'da faşizmin en geç geliştiği yerler ise, sosyalizmin en az etkili olduğu yerler olmuştur (Ussan, 1978: 82).

İtalya'da faşizmin hemen öncesinde, ülkede güçlü bir konuma gelmiş olan sosyalistler, "liberal demokratik düzenin işlemesine engel olabilecek" kadar güçlüdürler "ama, bu düzeni yıkıp yerine yeni bir düzen" kurabilecek gücü de gösterememişlerdir. Sosyalist devrimin gerçekleşmesinin çok yakın olduğunu düşünen sosyalistlerin, bu beklentisine rağmen devrimin gerçekleşmeyişi, parti içinde sıkıntılara yol açmış ve 1921 yılında Livorno'da düzenlenen kongrede İSP'nde bölünmeler başlamıştır. Filippo Turati reformcu, Giocinto Menatti Serrati birleştirici, Amadeo Bordiga ise komünist kanadı oluşturmuştur. Kongre'nin ardından Antonio Gramsci, Angelo Tasca, Palmiro Togliatti, Umberto Terracini gibi isimler partiden ayrılarak İKP'ni kurmuşlardır (Özek, 1966: 203-204). Parti içinde ortaya çıkan bu hizipleşme ve bölünmeler doğal olarak sosyalistlerin gücünü azaltmıştır. Öyle ki partiden ve devrimden umudunu kesen ve "Bir şeyler bekleyerek yıllardan beri sosyalist partisine hizmet edenler durumun feceatini görüp ürkmüş ve faşist saflarına katılmışlardır" (Ussan, 1978: 69).

1917 Ekim'inde Sovyetlerde tecrübe edilmeye başlanan işçi sınıfı devletinin, bu ülkede işçi sınıfının hayat standartlarını yükseltmediğinin anlaşılması da, İtalya'daki işçi ve çiftçileri faşist harekete yöneltmiştir. Mevcut ekonomik koşullardan sanayicilerin, tüccarların ve büyük toprak sahiplerinin de şikâyetçi olması ile birlikte, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıktan yakınan tüm bu kesimler faşizme karşı güven duymaya başlamışlardır (Prezzolini, 1932: 23-24).

Bu noktada İtalya'da 1919-1924 yılları arasında yapılan seçim sonuçlarına bakmak, İSP'nin uğradığı oy kaybını, yani sosyalistlerin azalan halk desteğini göstermesi bakımından aydınlatıcı olabilir. 1919 seçimlerini, aldığı % 32.3'lük oy oranı ile birinci parti olarak kazanan İSP, 1921 seçimlerinde bu başarısını koruyamayarak %24.7'ye kadar gerilemiştir. Ancak asıl vahim sonuç kendini 1924 seçimlerinde göstermiş, partinin oyları % 5.9'a kadar düşmüştür (Çelikçi, Kakışım, 2013: 88-89). Bu süre içerisinde Faşist Partisi ise bunun tam tersi bir gelişme seyri göstermiştir.

İtalya'da faşizme zemin hazırlayan süreçte tüm bu sayılan ekonomik ve siyasi koşulların yanı sıra tarihsel-düşünsel ortamın etkisinden de bahsedilebilir. 20. yüzyılın başından itibaren İtalya'da hızla güçlenen ve toplumda etkisini gösteren bir milliyetçilik akımı ortaya çıkmıştır. Yükselen bu milliyetçik dalgası tarihsel olarak, İtalya'nın milli birliğini kurması ile paralel gelişmiştir. Avrupa'nın İngiltere, Fransa gibi büyük ülkeleri ile kıyaslandığında

milli birliğini çok daha geç, ancak 1870 yılından sonra kurduğu bilinen İtalya’da, bu tarihten itibaren geçmişin ihtişamlı günlerine tekrar geri dönülmesi ve bu bağlamda kendi sınırları içerisinde olmayan topraklar üzerinde hak iddia edilmesi gündeme gelmiştir. İtalya bu amaçla sömürgecilik faaliyetlerine girişmişse de bu konuda başarılı olamamıştır. Böylece hem toplumsal, hem siyasal, hem de düşünsel alanda milliyetçilik etkisini göstermeye başlamıştır. Örneğin 1903 yılında *Il Regno* adında aşırı milliyetçi bir dergi yayın hayatına girmiş ve “gelişme, güçlenme ve dünyaya yayılma yolunda ülkesini kamçulamaya başlamıştır.” Bu benzeri yayınlar “Milliyetçiler Derneği” adı altında bir hareketin örgütlenmesine neden olmuş, hatta bu görüşte olanlar “Milliyetçiler” adıyla seçimlere katılarak parlamentoya da girmişlerdir. 1908 yılına gelindiğinde Roma Dönemi ve Venedik Cumhuriyeti’nin ihtişamlı günlerine öykünerek yazılan bir piyese, bu “romantik milliyetçilik” havası güçlenmiştir. “Günün gerçeklerinden çok, geçmişin hayallerini alevlendiren bu irrasyonel romantizm, milli birliğini yeni tamamlamış, kolektif amaçlarını henüz açıkça saptamamış olan bu ülkede, geniş kitlelere yayılan bir eğilim olmuştur” (Yalçın, 1978: 47-49). Nitekim Roma yürüyüşünün ardından iktidara gelen Mussoli’nin Kral’ın yanına çıktığında söylediği şey de bu olmuştur: “Haşmetmeap, size Vittorio Veneto’nun İtalyasını getiriyorum” (Özek, 1966: 15).

Ancak tüm bu sayılan ekonomik, siyasal, tarihi ve düşünsel faktörlerin hepsinin bir araya gelmesi, İtalya’da faşizme giden sürece zemin hazırlamakla birlikte; faşizmin ilk kez İtalya’da ortaya çıkışını açıklama bağlamında yeterli değildir. Çünkü ekonomik krizler, siyasal istikrarsızlıklar ve bunlara ek olarak 1917 Ekim Devrimi’nin de etkisiyle sosyalist hareketin bir tehdit potansiyeline ulaşması, savaş sonrası Avrupasının başka yerleri için de geçerli bir durumdur. Belirtmelidir ki, I. Dünya Savaşı, sonuçları ve getirdiği toplumsal-ekonomik-siyasi sorunlar itibarıyla, başka Avrupa ülkelerini de sarsmıştır. İtalya’nın bu sorunlar yükünü taşımakta, diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla zorlandığı ortadadır; ancak burada göz önünde bulundurulması gereken başka bir konu daha vardır ki, o da İtalya’nın gelişme ve sanayileşme süreci bakımından diğerlerinden farklıdır. İşte bu fark, İtalya’da faşizmin gelişmesine zemin hazırlayan süreçte yer alan bir diğer önemli noktadır. İtalya milli birliğini geç kuran bir ülke olarak, sanayileşme sürecinde İngiltere ya da Fransa kadar ileri gidememiş, iktisadi kalkınmasını onlar kadar tamamlayamamıştır. Ancak İtalya kapitalistleşme sürecinin belli bir aşamasına da ulaşmıştır. Yani İtalya ne pre-kapitalist bir yapıdadır ve ne de İngiltere, Fransa örneğinde olduğu gibi ileri kapitalist bir ülke konumundadır. Fransa, İngiltere, ABD gibi “emperyalist metropollerle” karşılaştırıldığında, bu ülkelerin hiç birinde “İtalya’yı karakterize eden çelişkilerin bu birikimi görülmez” (Poulantzas, 1980: 32). Söz konusu ülkelerde “faşist toplum biçimine eğilimler” olsa bile “parlamentar

biçimler gene de ayaktadır” (Togliatti, 1995: 27). Bu konum içerisinde İtalya’da kendini gösteren ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlığın “burjuva ve kapitalist sistem” içerisinde çözülememesi (Yalçın, 1978: 35) sonucunda faşizm ortaya çıkmıştır. Ya da başka bir ifadeyle, İtalya’da burjuvazinin ve kapitalist sistemin gelişmişlik düzeyi, ortaya çıkan sorunları çözmeye yeterli gelmediği için, söz konusu sorunlar burjuva ve kapitalist sistemin demokratik ortamının dışında başka bir yolla, faşizmle çözülmeye çalışılmıştır. Ekonomik alt yapıdaki bu gelişmişlik düzeyinin yansıması kendisini siyasi alanda da göstermiş, “demokratik sistemlerin ilkeleri eski otokratik sistemin önüne geçememiş” (Heywood, 2003: 262) ve hükümetler her ne kadar demokratik yöntemlerle ortaya çıkmış olsalar da, ortaya çıkan bu ekonomik ve siyasi krizin, demokratik yollarla çözümünde yetersiz kalmıştır.

Sonuç olarak İtalya’da faşizm, I. Dünya savaşı sonrasında yaşanan ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlık ortamında şekillenmiştir. İtalya’nın tarihsel ve düşünsel arka planının da, faşizme zemin hazırlayan süreçte önemli bir etkisi olmuştur. İtalya’da kendisini derin bir toplumsal huzursuzluk şeklinde gösteren ekonomik ve siyasi krizin, İtalya’nın iktisadi gelişmişlik düzeyine bağlı olarak, burjuva kapitalist sistemine özgü yollarla çözülememesi sonucunda dünya üzerinde ilk kez İtalya’da faşizm adı altında bir hareket ortaya çıkmış ve bu hareket aşağıda incelenecek süreçlerden geçerek iktidara yükselmiştir.

B- İtalya’da Faşizmin İktidara Gelişi

İSP’nin bir üyesi olan Benito Amilcare Andrea Mussolini, bu partinin yayın organı olan Avanti gazetesindeki yazılarıyla İtalya’nın I. Dünya Savaşı’na girmesini savunmaya başlayınca, bu görüşlere karşı çıkan parti ile zıtlamış ve partiden ihraç edilmiştir. O zamana kadar savaş yanlısı bir sosyalist olarak bilinen Mussolini, İtalya’nın mevcut siyasi koşullarında, milliyetçi bir çizgide mücadele etmenin, kitleler üzerine daha etkili olacağını görerek, 23 Mart 1919’da “Fasci di Combattimento”yu (Eski Gaziler Derneği) kurmuştur (Yalçın, 1978: 52-53). Bu tarihten sonra “Marksistliği neredeyse tamamen yok ol(an)” (Griffin, 2014: 110) Mussolini, işçi hareketlerine karşı cephe almıştır. Çok kısa bir sürede güç kazanan faşist hareket, üye sayısını sıçramalı bir biçimde artırmıştır. 1919 yılında 17.000 olan üye sayısı 1921 yılına gelindiğinde 310.000’e kadar yükselmiştir (Carocci, 1965: 18). Bu arada hareket içerisinde, “sokak kavgası” için örgütlenerek “başarı gösteren” Kara Gömlekliler ya da Squadristi’ler adı verilen “vurucu güçler” kurulmuştur (Yalçın, 1978: 57). Squadristi’ler, sosyalist ve komünistlerle çatışmalara girmiş, karşılıklı parti ve dernek binaları bombalanmış, siyasi cinayetler işlenmiştir. Bu vurucu güçler daha ziyade köy ve kasabalardaki küçük burjuvaziye mensup gençlerden, öğrencilerden, sosyo-ekonomik bakımdan

daha alt sınıflardan, (Carocci, 1965: 16) ve sosyalist partiden ihraç edilenlerden oluşmuştur (Prezzolini, 1932: 14). Anlaşılacağı üzere bu çeteler, sınıfsal konumları itibarıyla genellikle emekçilerin ve küçük burjuvazinin çıkarlarını korumaya çalışmaktaydı. Squadristi'ler, şiddet yoluyla sosyalist birlikleri, kooperatifleri, halk birliklerini dağıtmıştır ve bir yılı bulan bu şiddet ortamında İtalyan işçi hareketi hem sendika düzeyinde hem de parti düzeyinde büyük güç kaybetmiştir (Carocci, 1965: 16, 19).

Yaşanan bu kaos ortamı, dönemin hükümetleri tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Şöyle ki Nitti hükümeti, faşizmle mücadele etmek istemişken, ardından gelen Giolitti hükümeti, sosyalistlerin ve komünistlerin gücünün faşistlerin saldırıları ile kırılacağını düşünerek, faşist hareketten ve hareketin eylemlerinden kendi siyasi çıkarına uygun bir biçimde yararlanmak istemiştir (Sarıca, Aybay, 1962: 19). Bunun sonucunda faşistler, jandarma ve polisle birlikte düzeni sağlamaya yönelmiş ve bu konuda da başarılı olmuşlardır. Öyle ki, özellikle mülk ve iş sahibi kesimler tarafından, faşist hareket, düzenin bekçisi olarak görülmeye başlanmıştır (Prezzolini, 1932: 22). Mussolini zaman zaman kontrolden çıkan bu vurucu güçten yana sıkıntı duymuşsa da, “faşizmle bu vurucu güç arasındaki sıkı birliğin” yarattığı etkiden de faydalanmıştır (Yalçın, 1978: 57-58). Çünkü Squadristiler, “faşizmi etkisiz bir grup olmaktan çıkarıp güçlü bir milis hareketine” dönüştürmek suretiyle, “liberalizme daha fazla ödün vermeyi imkânsız hale getirerek”, (Griffin, 2014: 119) iktidara giden yolu faşizme açmıştır.

“Faşistlik disiplinine daha ziyade disiplin vermek için” (Ussan, 1978: 90), hareket 1921 yılında, Mussolini'nin liderliğinde partileşmiştir. “Partito Nazionale Fascista” adıyla kurulan Ulusal Faşist Parti, mülkiyet hakkının dokunulmazlığını, telgraf ve telefon işletmelerinin özel sektöre verilmesini ve bazı alanlarda devlet tekelinin kaldırılmasını savunan görüşleriyle, (Yalçın, 1978: 58) ilk etapta ekonomik anlamda ‘liberal’ bile sayılabilecek programla kamuoyunun karşısına çıkmıştır.

1921 yılından itibaren, faşizm kentlerdeki gücünü adım adım köylerde de göstermeye başlamış, sosyalist sendikaların yerini alan faşist sendikalar, örgütlerini köylere kadar genişletmişlerdir. Böylece ilk etapta küçük şehir burjuvazisinden beslenen faşizm, köylülerden destek almaya başlamış, (Carocci, 1965: 17) yani toplumsal tabanını gün geçtikçe genişletmiştir.

Bütün bu gelişmelerin ve toplumsal desteğin ardından faşizm Facta hükümeti zamanında Roma'ya yürüyecek kadar güçlenmiştir. Roma'ya yürüyüşü başlatan süreç Faşist Parti'nin 1921 seçimleri sonucunda meclise 37 milletvekili ile girmesi ile başlamıştır. Facta, Mussolini'ye hükümette bakanlık önermiş, üstelik bu öneri meclisteki sosyalist ve komünistlerin dışında faşizm aleyhtarı demokratlar da dâhil olmak üzere meclisin geri kalanı tarafından

desteklenmiştir. Çünkü Mussolini'nin başkanlığı "sivil gerilla"nın sona eriş ve faşizmin "kanun yoluna" girebilmesinin bir yolu olarak görülmüştür (Carocci, 1965: 21).

Ancak meclisteki azınlığına rağmen daha büyük hedefleri olan Mussolini, bu öneriyi reddetmiştir. Kaos ortamından kurtulmak için, sıkıyönetim kararı alan mevcut hükümetin bu kararının Kral tarafından imzalanmaması üzerine, faşist hareketin önü açılmış ve iktidarı ele geçirmek isteyen Mussolini Roma üzerine yürüyüş kararı almıştır. Mussolini Roma'ya ulaştığında, Kral III. Victor Emmanuel O'nu başbakanlığa atamıştır. Böylece Mussolini önderliğinde faşist hareket iktidara gelmiştir (Savelli, Hayward, Falcionelli, 1940: 436).

İki kızıl yılın ardından, sosyalizme karşı bir "tepki" olarak doğan faşist hareket, partileşme aşamasına gelince, İtalyan siyasal hayatındaki pek çok siyasi akımı da çevresinde toplamıştır (Sinanoğlu, 1933: 25). Mussolini'nin bu ilk kabinesinde 15 bakan Faşist Parti'dendir ama geriye kalan bakanlardan üçü milliyetçi, üçü liberal, altısı halkçı ve üçü de sosyal demokrattır. Bu arada kurulan bu hükümetin koalisyon olamadığı, farklı siyasal görüşlerden oluşan bir faşist hükümet olduğu da belirtilmelidir (Özek, 1966: 15).

Mussolini'ni belki de asıl zaferini 1924 seçimleri ile birlikte elde etmiştir. 1921 seçimlerine 37 milletvekili ile meclise girmiş olan Faşist Parti, 1924 seçimlerinde aldığı % 66.5 oy oranı ile 535 milletvekilinden oluşan meclise 375 milletvekili sokmayı başarmıştır (Çelikçi, Kakışım, 2013: 90).

Bu başarısının ardından, İtalya'da liberal devletten, faşist devlete geçiş 1925-1926 yılları arasında gerçekleşmiştir. Yeni bir anayasa hazırlanarak, eski liberal anayasa rafa kaldırılmış, siyasi partiler kapatılmıştır (Yalçın, 1978: 62-63). Senato'nun kralın atamasına göre oluşturulmasına devam edildiyse de, meclisin kurulmasında faşist yöntemler kullanılarak, "geleneksel siyasi temsil usulü" kaldırılmış, (Carocci, 1965: 69) bunun yerine korporatif temsil sistemi kurulmuştur. Korporatif Meclis adını alan yeni parlamentonun üyelerinin, korporasyonlar tarafından aday gösterilen üyeler arasından seçilmesi kararı alınmıştır. Anlaşılacağı üzere Korporatif Meclisin üyelerini halkın değil, korporasyon üyelerinin seçmesi esası getirilmiştir (Sinanoğlu, 1933: 229, 250). Plebisit özelliği gösteren seçimlerle meclisin sendika ve korporasyon temsilcilerinden oluşması sağlanmıştır. Böylece 1927-28 yılından itibaren İtalya'da siyasal alanda korporatist temsil sistemine geçilmiştir. Katolik Kilisesi ile anlaşmaya varılması ise, faşizmin siyasi gücünün artmasında etkili olmuştur (Sarica, Aybay, 1962: 23).

Bu dönem içerisinde basın özgürlüğü kaldırılmış, faşist hükümet kararnamele çıkarmada meclisten sınırsız yetkiler almış, bürokrasi

faşistleştirilmiştir. Hükümet Başkanı olarak Mussolini, yasama kuvvetinden ayrı olarak, sadece krala karşı sorumlu olduğu bir konuma gelmiş, yerel yönetimlerin özerkliği kaldırılmış, rejime karşı olanları yargılamak için özel mahkemeler kurulmuştur (Carocci, 1965: 35-36). Ayrıca toplanma, cemiyet kurma hürriyeti kısıtlanmış ve bireysel hürriyetler, faşist örgütlenme içerisindeki memurların iradesine bırakılmıştır (Prezzolini, 1932: 67).

1927 yılına gelindiğinde “her şey devlet içinde, her şey devlet için hiçbir şey devlet aleyhinde değil” (Sinanoğlu, 1933: 228) ilkesine dayanan ve korporasyonlar esasında düzenlenen faşist iş hukuku kabul edilmiştir. Ancak edimsel olarak korporatif sisteme 1934 yılından önce geçilememiştir. Bu tarihten itibaren, kendisini siyasi alanda hem demokratik sosyalizmin hem de Marksizmin karşısında konumlandırın faşizm, sınıf mücadelesine son vermek hedefiyle korporatif bir teşkilatlanma içerisine girmiştir (Mosca, 1968: 334). Grev ve lokavtın kaldırıldığı İtalya’da iş yaşamında çıkacak anlaşmazlıkları çözme yetkisini üzerine alan hükümet, böylelikle korporasyonların kurulması aşamasına geçmiştir (Savelli, Hayward, Falcionelli, 1940: 440). Mussolini, “1934 yılı kasımında, politik liberalizmi toprağa gömdükten sonra faşizmin ekonomik liberalizmi de toprağa gömmekte olduğunu kıvançla söyle(miştir)” (Carocci, 1965: 81). Görüleceği üzere İtalya’da neredeyse hayatın hemen her alanını yeniden biçimlendirmek üzere tasarlanan tüm bu düzenlemeler, sırf bu yüzden, “rejimin ‘totaliter’ olmasını övgüyle haklılaştırır” (Griffin, 2014: 126).

İtalya’da faşizmi çözülmeye götüren süreç, İtalya’nın 1935 yılında Habeşistan’ı işgali ve ardından da II. Dünya Savaşı’na girmesi ile başlamıştır. Yani İtalya’da faşizm, bir dünya savaşı ile başlamış ve yine bir dünya savaşı ile son bulmuştur. Almanya’nın ardından savaşa giren İtalya’da alınan yenilgilerin sonunda, kral Mussolini’yi görevden uzaklaştırmıştır. Almanya Mussolini’yi kurtarmak için operasyon yaptıysa da, bu çabaları İtalya’da Mussolini’nin ölümüne ve faşizmin yıkılışına engel olamamıştır.

II- ANTONIO GRAMSCI’NİN FAŞİZM KARŞITI STRATEJİ VE TAKTİKLERİ

A- Antonio Gramsci’nin Faşizm Karşiti Stratejisi

İtalya’da faşizmin iktidara gelmesinin ardından, 1922-23 yılındaki IV. Kongresinden itibaren faşizm sorunu ile “resmen” ilgilenmeye başlayan Komintern, faşizmin uzun süre varlığını koruyamayacağı öngörüsünde bulunmuştur. Enternasyonal de, benzer bir biçimde faşizmin içinde barındırdığı çelişkilerden ötürü kendiliğinden çökeceğini savunmuştur (Poulantzas, 1980: 45-46). Almanya’daki komünistlerce faşist hareketin güçlenmesi ile devrimci bunalımın keskinleşmesi arasında bir koşutluk kurulmuş ve faşist diktatörlüğün

güçlenmesi, burjuvazinin zayıflaması olarak değerlendirmiştir (Togliatti, 1995: 30). Benzer bir yaklaşım İKP'nce de benimsenmiştir. Terracini'ye göre Roma yürüyüşünü gerçekleştirmiş olan faşizm, sadece bir "kabine bunalımı"ndan ibarettir. Yine İKP'nin önemli isimlerinden Bordiga'ya göre İtalya'da yükselen faşizm, özel bir durumu yansıtmak bir tarafa, "burjuvazinin hükümet adamlarını değiştirmesi"dir (Poulantzas, 1980: 45) Bütün bu yaklaşımlar, faşizmin iktidara geldiği bu dönemde, faşizmin gücünün sosyalistler ve komünistler arasında yeterince iyi anlaşılmadığına işaret etmektedir.

Buna karşın Gramsci'nin, İtalya'da faşizmin içerdiği potansiyeli ve tehlikeyi sezen ilk kuramcı ve siyasetçilerden biri olduğu söylenebilir (Adamson, 1983: 71). Gramsci diğer komünist liderlerin tersine, burjuva demokrasisini ve faşizmi aynı kefeye koymamıştır. Faşizmin özel tehlikesinin farkında olan Gramsci, burjuva demokrasisiyle faşizm arasında net bir ayırım yapmış; faşizmin, burjuva demokrasisini bile mumla aratacak, burjuva demokrasisinin tarihsel kazanımlarını ortadan kaldıracak şeytani bir güç olduğunu düşünmüştür (Erdem, 2015: 306).

Komünist önderler arasında Gramsci'yi farklı kılan, faşizmin önemini çok yönlü yorumlamış olmasıdır. Aslında Gramsci, önceleri faşizmin sınıf mücadelesinin en son aşaması olduğu konusunda Bordiga ve benzeri düşünenlerle hemfikirdi. Ancak sonrasında bu görüşünü daha da derinleştirmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde incelendiği üzere, İtalya'da faşizm köylülerden küçük burjuvaziden, büyük sermaye sahiplerinden ve sosyalistlerden destek alarak iktidara gelmişti. Bu gözlemi yapan Gramsci, faşizmin köylülerden kiliseye kadar farklı kaynaklardan halk desteği alan çok sınıflı bir olgu olduğunu savunmuştur. Yani faşizmin yükselişinde, uluslararası kapitalizmin gelişmesinden çok, İtalyan psikolojisinin ve kültürünün temel etkenler olduğuna dikkat çekmeye başlamıştır. Bu yorum, İtalya'da solun kendisini savunmak için yeni taktiklere yönelmesi gerektiği anlamına gelmiştir (Ransome, 2011: 133-134).

Antonio Gramsci açısından İtalya'da faşizme karşı verilen mücadele, özellikle sosyalistler açısından kapitalizme karşı verilen mücadeleden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla faşizmle mücadele etmeye yönelik olarak ileri sürdüğü strateji de, aynı zamanda İtalya'da kapitalizmi yıpratmaya, sosyalist hareketleri güçlendirmeye yöneliktir. Gramsci'nin faşizm karşısındaki stratejik hedefinin iki boyutlu olduğu söylenebilir. Bu boyutlardan ilki, faşizme ve aslında bunalımlarıyla faşizme yol açan kapitalizme alternatif bir siyasal rejimin, yani komünizmin kurulması ve faşizm karşıtı mücadelede İKP'nin işlevselleştirilmesidir. İkinci boyut ise, faşizme karşı mücadelede ve komünizmi gerçekleştirmede temelde dayanılacak sınıfların belirlenmesi; yani İtalya'da işçi-köylü ittifakının gerçekleştirilmesidir.

Gramsci'ye göre faşizmi üreten süreç, 1890'lardan, faşizmin iktidarı ele geçirdiği 1922 yılına kadar olan zaman diliminde yaşanan tüm toplumsal hareketlere, ortaya çıkan kargaşaya karşı olan “tepki” ile ilgilidir. Çünkü kapitalizm üretici güçlerle uyumlu olmayı başaramadığında tepkicidir (Gramsci, 1990: 360 ; Gramsci, 1998: 131). Gramsci, 1920 yılında, faşizmin gelişmesinde temel etkenlerden biri olan “tepki”ye değinirken, işçi sınıfının tepkiye, bir diğer deyişle faşizme yanıtının komünizm olduğunu dile getirmiştir. Gramsci'ye göre, işçi sınıfı İtalya'nın düşmüş olduğu durumun sorumluluğunu taşımamıştır. Ayrıca, hiçbir ayrıcalığı olmayan işçi sınıfı, İtalyan halkının çoğunluğuna, proleter bir devletin ayrıcalıkları pekiştirmeyeceği ve ülkeyi düştüğü kargaşadan çıkarmak için elinden geleni yapacağı garantisini verebilirdi (Gramsci, 1998: 126).

Komünist bir rejimden bahsedilirken, bu rejime geçişte ve faşizm karşıtı mücadelede İKP'nin işlevleri de hemen akla gelmektedir. Gramsci'ye göre, yalnızca “Komünist Parti'si dar bir parti örgütlenmesi ve sendika örgütlenmesinin sınırlarını aşabilecek bir örgütlenme yaratabilir ve işçi sınıfının birliğini daha geniş bir alanda gerçekleştirebilir. Böylece, hem faşist, hem de demokratik liberal burjuvazi karşısında özerk bir mücadele düzenleyerek, işçi sınıfının yeniden alanlara döküleceği siyasal çatışmayı hazırlayabilir. Bu örgütlenme ise, faşizm karşıtı mücadelede ‘işçi ve köylü komiteleri’ tarafından sağlanabilir” (Gramsci, 1978: 271). Son cümle, Gramsci'nin faşizm karşıtı mücadelede stratejik hedeflerinin ikinci boyutunu, yani faşizme karşı mücadelede ve komünizmi gerçekleştirmede dayanılacak sınıfları işaret etmektedir.

Gramsci'ye göre faşizme karşı mücadelede asıl dayanılacak olan sınıflar işçiler ve köylülerdir. Gramsci'nin 1919 yılında yazdığı gibi, fabrika işçileri ve yoksul köylüler proleter devrimin iki yönlendirici gücü ve vazgeçilmez öğeleridir. Her devrimci çalışma da, fabrika işçileri ve yoksul köylülerin maddi ve kültürel yaşamlarının gereklerini göz önünde bulundurmamak durumundadır (Gramsci, 1989: 36-37). Aslında Gramsci'nin söz konusu ettiği işçi-köylü ittifakında, köylülerin, işçi sınıfının yanında yer almaları İtalya'nın özgün koşulların bir dayatması olarak ortaya çıkmıştır. Gramsci bu konuda, ağırlığı sanayi işçilerine, yani proletaryaya vermiştir; ama İtalya'daki somut koşulların gereği olarak, köylüler, proletaryanın yanında yer alması gereken en ciddi müttefik konumunda bulunmaktadır. Bu durumu Gramsci şu şekilde açıklamıştır: “İtalyan toplumunun günümüzdeki nesnel koşulları göz önüne alındığında, devrimin temel oyuncularını, sıkı sıkıya düzenli ve türdeş fabrika işçisi kitleleriyle sanayi kentleri olacaktır. Bu nedenle, sınıf mücadelesinin yeni biçiminin, fabrika ve üretim süreci içinde ortaya koyduğu yeni yaşama, mümkün olan en yüksek dikkati vermeliyiz. Ne var ki yalnızca fabrika

işçilerinin güçleriyle, devrim kendini sağlam ve geniş bir temele oturtamayacaktır. Kentler kırlarla kaynaştırılmalıdır; kırlarda yoksul köylü kurumları oluşturulmalıdır ...” (Gramsci, 1989: 37-38).

Yani Gramsci'nin 1921'de L'Ordine Nuovo'da yazdığı gibi, “İşçilerin kurtuluşu ancak Kuzey'in sanayi işçileri ile Güney'in yoksul köylüleri arasında bir ittifak kurularak sağlanabilir”, ki “bu ittifakın amacı burjuva devletini parçalamak, işçi-köylü devletini kurmak ve tarımın ihtiyaçlarına/İtalya'nın geri kalmış tarımının sanayileşmesine ve böylelikle milli hasıla seviyesinin emekçi kitlelerin yararına yükselmesine hizmet edecek yeni bir endüstriyel üretim aygıtı inşa etmektir” (Gramsci, 2010: 145-146). Gerçekten de Kuzey-Güney çelişkinin yaşandığı İtalya'da, Kuzeyli emekçi kitlelerle Güneyli köylülerin yeni bir tür ittifakla devrim için dayanak oluşturmaları Gramsci'nin stratejisinin önem taşıyan noktalarından biriydi. Aynı zamanda ulusal bir sorun haline gelen Güney sorunu karşısında, yeni bir İtalyan ulusu ve devleti oluşturmak, işte bu yeni hegemonik bloğun görevi olacaktı. Proletarya, devrimle Risorgimento burjuvazisinin gerçekleştirmeyi başaramadığı bu bütünleşmeyi sağlayacaktı (Nairn, 2012; 184). Anlaşılan odur ki, İtalya'da sosyalist bir düzene geçişi sağlayacak olan işçi-köylü ittifakı, Gramsci'nin faşizmle mücadele stratejisinde de temel toplumsal eksenini oluşturmuştur.

Gramsci 1924 yılında “Güney Sorunu” (Mezzogiorno)'nu ele aldığı bir yazısında işçilerin köylülerle işbirliği yapmasının önemini dile getirirken, köylü kitlelerinin kazanılamamasının olumsuz sonuçlarına değinmektedir. Gramsci'ye göre proleter güçlerin faşist güçlerin saldırısı karşısında yaşadığı bunalım döneminde, güneyli köylü kitleler devrimci arenada oldukça önemli bir konuma sahiptirler. Proletarya siyasi partisi aracılığıyla, güneyde bir müttefikler ağı oluşturmak zorundadır. Bu gerçekleştirilemezse, köylü kitleler kendilerine yeni bir siyasal lider arayışına yöneleceklerdir. Böylece köylü kitleler, karşı devrimin hazinesi haline gelecektir (Gramsci, 1994: 263-264). Öyleyse tüm olumsuz sonuçların önüne geçilebilmesi için, köylü kitlelerin karşı devrimci saflara kaptırılmaması, işçi-köylü ittifakının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Gramsci'nin faşizmle mücadele stratejisindeki önemli bir diğer nokta da, faşist diktatörlükten proletarya diktatörlüğüne aşamalı bir şekilde, yani burjuva demokrasisi aracılığıyla geçilebileceğiydi. Bu yaklaşımıyla da, İKP içerisindeki diğer önemli aktörlerden ayrılmıştır. Aralarında Bordiga'nın da bulunduğu İtalya'daki komünist önderler faşizmin çöküşünün yakın olduğunu dile getiriyor ve faşist diktatörlükten kaçınılmaz biçimde ve doğrudan doğruya proletarya diktatörlüğüne geçileceğini savunuyorlardı. Oysa Gramsci bu yöndeki görüşleri mekanik, soyut ve anti-Marksist bulmuş, onlarla mücadele etmiştir. O'na göre ekonomik sefaletin yığınları sosyalist bir devrime

götüreceği düşüncesi yetersiz kalmaktaydı. Sefalet ve açlık; ayaklanmalara, isyanlara, var olan toplumsal düzenin dengesinin bozulmasına yol açabilirdi. Ancak kapitalizmin yıkılmasından önce, daha başka birçok koşulun da sağlanması gerekiyordu. Gramsci'ye göre faşizm hem tüm İtalyan halkını, hem de proletaryayı, önceki konumuna oranla gerilere itmişti. Dolayısıyla İtalya'da sınıf mücadelesi (bu bağlamda da faşizme karşı mücadele) faşizmin yıktığı özgürlerin kazanılması rotasında ilerlemek durumundaydı (Fiori, 1989: 232-233). Gramsci açısından burjuva demokrat bir çözüm, mevcut koşullarda faşizmin doğrudan alternatifiydi. Çözümleme bu şekilde ortaya konulunca, faşizmi yenmek için işçi sınıfıyla burjuva demokrasiden yana güçlerin birliğine dayanan geniş bir halk cephesi zorunlu bir hale gelmekteydi. Yapılması gereken, bu cephenin işçi sınıfının egemenliğinde ve komünistlerin önderliğinde olmasına çalışmaktı (Fiori, 1989: 228-229). Öyleyse, Gramsci açısından, faşist diktatörlükten, doğrudan proletarya diktatörlüğüne geçiş düşüncesi gerçekçi değildir. Öncelikle yapılması gereken, işçi sınıfının iktidarını ve zaferini ilan etmeye çalışmak değil, oldukça gerçekçi bir biçimde kaybedilen cephelerin kazanılmasının, yani burjuva demokratik sisteminin kurtarılmasının, böylece işçi sınıfı da dâhil olmak üzere ezilen tüm sınıf ve kesimlerin rahat nefes almasının sağlanmasıdır.

Sonuç olarak Gramsci'ye göre, İtalya'da sosyalist düzene geçişte ve faşizme karşı mücadelede dayanılacak temel sınıflar, işçiler ve köylülerdi. İtalya'da faşizme giden süreçte de ortaya konulduğu gibi; İtalya'da I. Dünya Savaşı sonrasında, hem işçiler hem de köylüler, kendilerine vaat edilen, iş, ücret artışı ve toprak beklentilerini karşılayamamış ve bunun sonucunda da, Gramsci'nin ifade ettiği gibi, kendilerine yeni bir lider arayışı içerisine girerek, faşist partiye yönelmişlerdir. Bu nedenle, Gramsci'nin stratejisinde, işçi sınıfının yanı sıra köylüleri de faşizme karşı mücadelede temel sınıflardan birisi olarak değerlendirmesi, İtalya'nın sosyo-ekonomik gerçekleri bağlamında işlevsel görünmektedir. Üstelik döneminin komünist önderlerine göre faşizmin olağanüstü tehlikesini daha derinden fark eden Gramsci, faşizme karşı mücadelede, işçi-köylü ittifakına daha başka toplumsal kesimlerin de kazanılması yönünde stratejiler önermiştir.

B- Antonio Gramsci'nin Faşizm Karşısı Pratik-Taktik Siyasaları

Gramsci faşizmle mücadelede işçi-köylü ittifakını temel alsa da, stratejisinin edimsel olarak başarıya ulaşması için, İtalya'da faşizm karşısında yer alan tüm kesimlerin, faşizm karşıtı cephe içerisinde güçlerini birleştirmesini savunmuştur. 1926 yılında İKP'nin Lion'da yapılacak olan kongresi için hazırladığı tezlerinde; faşizm karşıtı mücadelede proletaryanın egemen rolünü ilan eden Gramsci, bunun yanı sıra taktik açıdan 'işçi-köylü' cephesine kazanılabilecek güçlerin çözümlemesini de yapmıştır (Fiori, 1989: 182-183).

Bu bağlamda, faşizm çözümlerinde küçük burjuvazinin kritik önemine vurgu yapan Gramsci; İtalya'da küçük burjuvaziye safları altında seferber etmeyi başaran faşizme karşı mücadelede, yine küçük burjuvazinin işçi-köylü ittifakına eklenmesi yönünde taktikler önermiştir. Ancak Gramsci'nin bu yöndeki taktikleri uygulanamamıştır. Bu bağlamda Togliatti, İtalya'da faşizmin "küçük burjuvazi özelliği taşıyan yeni bir yığın temeli üstünde" geliştiğini ve İKP'nin faşistleşme süreci içerisinde "küçük burjuvazinin seferber edilmesini" yeterince iyi değerlendiremediğini ifade etmiştir. Küçük burjuvazinin, demokratik olmayan yöntemlere karşı gelmeyişi, İKP'nin savunduğunun aksine, burjuvaziye güçlendirme yönünde etki yapmıştır (Togliatti, 1995: 30).

Çalışmanın ilk bölümde, İtalya'da faşizme giden süreç içerisinde, küçük burjuvazinin tepkisi ve faşist harekete destek verişine değinilmiştir. Gramsci İKP içerisinde, faşizmle mücadeleye yönelik taktiklerini, işte bu küçük burjuvazi ögesi üzerinden kurmuştur ve bu yönüyle de İKP'nin genel çizgisinden ayrılmıştır.

Gramsci faşizmle mücadelede, pragmatik davranılması gerektiğini savunmuştur. Gramsci, faşizme karşı mücadele veren diğer partilerle ortak eyleme geçilebileceğine değinirken, İKP'nin devrimci değilmiş gibi görünme korkusundan kurtularak, taktiğini olaylara uyarlaması gerektiğini belirtmiştir (Fiori, 1989: 234). Gramsci faşizm karşısında izlenecek pratik-taktik siyasaları, içinde bulunduğu somut koşulların dayatmalarından çıkarmıştır. Faşizme karşı mücadelede başarı elde edebilmek için, faşizm karşıtı cephenin mümkün olduğunca geniş bir yelpazede oluşturulması, bu geniş yelpaze içerisinde güç birliği yapılması gerekmektedir.

Gramsci faşist hareketin İtalyan işçi sınıfını devrimci konumundan gerilere ittiğini görmekte ve bundan iki sonuç çıkarmaktaydı: İlk olarak, komünist bir düzenin kurulması için burjuva düzenine saldırmadan önce, yitirilmiş olan mevzilerin kazanılması gerekmektedir. Çünkü faşizm, İtalyan toplumunu burjuva demokratik kazanımlarından da mahrum bırakmaya yönelmekteydi. İkinci olarak, faşizme karşı olan tüm güçlerle işbirliği yapmaksızın, bu mevzilerin kazanılması olanaksızlaşmaktaydı. Bu çözümlerleriyle Gramsci, İKP lideri Bordiga ile de ters düşmekteydi. Bordiga faşizm karşıtı güçlerle böyle bir işbirliği istemiyordu, çünkü Bordiga burjuva demokrasinin yeniden kurulmasına karşıydı; tek ve doğrudan hedefi proletarya diktatörlüğünün kurulmasıydı ve ona göre ara aşamalar gereksizdi. Aslında Gramsci de proletarya diktatörlüğü konusunda aynı hedefi benimsiyordu, ama o, araçların fetiş haline getirilmesine karşıydı. Gramsci'ye göre önce faşizm tehdidinden kurtulmalı, sonrasında burjuva özgürlükleri kazanıldığında, sosyalist devrimin başarıya ulaşması için girişimlerde bulunulmalıydı (Fiori, 1989: 159). Taktik alandaki bu farklılık, İKP içerisinde

Bordiga çizisiyle, Gramsci-Togliatti çizgisi arasında sert mücadelelerin yaşanmasına yol açmıştır. Katı tutumuyla Bordiga, bırakın sadece faşizmle mücadeleyi, sosyalistlerle de mücadeleyi ateşli bir şekilde savunurken; Gramsci faşistlerle milliyetçilerin yakınlaşmasından önce, milliyetçilerle dahi işbirliğini savunmuştur (Poulantzas, 1980: 208).

Ekim 1921’de Komüntern “Birleşik Cephe” siyasasını başlatmıştır. Bu siyasa Komünist partileri Sosyalistlerle hem parti, hem de sendika düzeyinde işbirliği yapmaya davet ediyordu. İtalya’da bu edimsel olarak Komünistlerle, Komüntern’le yakınlaşma isteği olan bir grup Sosyalist arasında kaynaşma anlamına gelecekti. 1922’de böylesi bir kaynaşma solu faşizme karşı güçlendirebilirdi. Ama Sosyalistlerden koparak oluşan Bordiga yönetimindeki Komünistler, 1923’ün sonuna kadar bu siyasaya karşı çıkmıştır. Ancak 1923 sonbaharından itibaren İKP’nin yeni bir öncü grubu Gramsci ve Togliatti etrafında oluşmaya başlamış ve sonrasındaki iki buçuk yılda Bordiga’nın görüşlerinden uzaklaşarak, taktik ittifaklara olumlu yaklaşmıştır (Forgacs, 2010: 133-134). Ama anlaşılana odur ki, bu yaklaşım değişiminde geç kalınmış, faşizmin ölü alınamamıştır.

Faşizm karşıtı mücadelede, ittifak yelpazesini olabildiğince geniş tutmaya çalışan Gramsci, faşizm karşıtı cephenin oluşabilmesi için hangi taktiklerin izlenebileceği ve hangi güçlerin kazanılabileceği üzerinde durmuştur. Gramsci’ye göre, İtalyan köylülüğünün ve küçük burjuvazinin siyasal evriminin tarihsel koşulları dikkate alınırca, İKP bu tabakalara karşı yaklaşımında olabildiğince dikkat gösterirse, onları kendi saflarına aşama aşama kazanabilirdi. Öyleyse, katı bir yalıtım yerine sınıf ittifakına dayanılarak, ayrıca faşizmin yıktığı özgürlüklerin yeniden kurulması gibi ılımlı bir amaç doğrultusunda, geri kalmış köylüler ve tatminsiz orta sınıflar, işçi sınıfı ittifakına kazanılabilir (Fiori, 1989: 235).

Kısaca Gramsci’nin faşizme karşı mücadelede, bir Sovyet cumhuriyeti kurmayı doğrudan amaç haline getirmeksizin, aşamalı, geçişsel amaçların gereğini vurgulayan, “faşizm karşıtı halk devrimi” yolunu benimsediği söylenebilir (Poulantzas, 1980: 127). Faşizme karşı mücadele, olabildiğince geniş kitlelere ulaşılacak biçimde, halka dayanarak ve halkı inandırarak yürütülmelidir. Gramsci halka dayanmak kavramını, faşist hareketin şiddet eylemlerine maruz kalan ve bundan zarar gören halk kesimlerini anlatmakta kullanmıştır. Şiddete maruz kalan halk kesimleri arasında da, Gramsci’nin stratejisinde başat rol atfettiği işçi sınıfının ağırlıkta olduğu bilinmektedir.

Gramsci’nin faşizm karşıtı pratik-taktik siyasaları, temelde kazanılabildiği oranda halka dayanmayı öngörse de Gramsci, bu pratik-taktik siyasaları toplumsal sınıf ya da kesimler dışında, devlet aygıtı ve bu aygıt içerisindeki organlara yönelik olarak da uygulamayı önermiştir. Devlet

organlarının faşistlerin şiddet eylemlerini cezalandırmayıp, bunlara göz yumup teşvik ettiği bilinmesine rağmen; Gramsci 1921 yılındaki bir yazısında, bir bakıma sosyalistlerle hükümet arasında ittifak kurulabileceğinden bahsetmiştir. Gramsci'ye göre, ani bir faşist hücum (hükümet darbesi kastediliyor) tehlikesi oldukça, sosyalistlerle hükümet arasında işbirliği olasılığı artmıştır. Eğer hükümet faşistlere baskı yapacağı sözünü verirse, sosyalistler de hükümete destek vereceklerdi (Gramsci, 1978: 59). Anlaşılan odur ki; Gramsci devlet aygıtını ve onun bir organı olan hükümeti, faşizme destek veren tek parça, çelişkisiz bir yapı olarak görmemiştir. Kimi noktalarda hükümetin, faşist hareketle çıkarının çatıştığını düşünmüş, bu çelişkilerden faşizm karşıtı cephe lehine yararlanmayı hesaplamıştır.

Gramsci, faşistlerin saldırıları karşısında, “Genel Emek Konfederasyonu” ve “Demiryolu Çalışanları Birliği” gibi kuruluşların, hazır bir plana sahip olmadıklarını belirtmiş ve bu kuruluşlara güvenmemiştir. Dolayısıyla, Gramsci'ye göre, faşist saldırılar karşısında “yerel güçler” kendi kendilerini savunacaklardır. Üstelik bunun nasıl olacağını örnekleri, göre bazı kentlerde yaşanan mücadelelerde verilmiştir (Gramsci, 1978: 60). Ayrıca Gramsci'ye göre faşist saldırılar karşısında verilen mücadelenin niteliği de, tıpkı faşistlerin yaptığı gibi, silahlı bir mücadele niteliğinde olmalıdır. Bu doğrultuda Gramsci, faşist güçlere karşı “Gliarditi del Popolo” (Halk Muhafızları) adlı silahlı bir işçi örgütü oluşturulmasını önermiştir. Oysa İKP silahlı mücadele yöntemini benimsememiş, faşizme karşı geleneksel propaganda yöntemlerinin kullanılmasını savunmuştu. Bu durumda da Gramsci, silahlı direniş yönündeki görüşleriyle İKP içinde muhalefette kalmıştır (Macciocchi, 2000: 28). Ayrıca Gramsci, önerdiği taktikler doğrultusunda faşizme karşı silahlı mücadeleye girişecek olan halkın, büyük kentlerde faşist bir hükümetin gelmesinden korkan askerlerce desteklenebileceğini ummuştur (Gramsci, 1978: 60). Anlaşılacağı üzere, Marksistlerce kapitalist devletin şiddet aygıtı olarak görülen silahlı kuvvetlerin, faşistlere karşı silahlı mücadeleye girişen halk tabakalarını destekleyebileceğini düşünen Gramsci; daha önce değinildiği gibi devleti aygıtını faşizme destek veren tek parça, çelişkisiz bir bütün olarak ele almadığından askerleri de faşizm karşıtı cepheye kazanma taktiğini benimsemiş görünmektedir.

Antonio Gramsci'nin, faşizm karşıtı mücadelede vurguladığı önemli taktiklerden biri de, aktif bir mücadele içinde olunmasıdır. Oysa faşizm karşıtı cephe içerisinde yer alan ve yasallık peşinde koşan muhalefet grupları, faşizmin normalleşmesini beklemişlerdir. Bu gruplar, faşizmin eylemleriyle işin çıkırından çıktığını görmüşler ama faşist hareket içerisindeki aşırıların temizlenmesiyle, iç savaş koşullarının ortadan kalkacağını düşünmüşlerdir. Gramsci ise faşizmin normalleşmesinin beklenilmemesini; çünkü faşizmin

örgütlenme niteliğinin sonucu olarak eşit düzeyde işbirliğini hoş görmediğini, dolayısıyla faşistlerle, faşizme muhalif partiler arasında uzlaşmanın gerçekleşmeyeceğini ileri sürmüştür (Fiori, 1989: 171). Gramsci açısından, faşizmin normalleşmesini beklemek, dizginleri faşizme bırakmak demektir. Bu nedenle faşizm karşıtı kesimler aktif olmalıdır.

Gramsci'nin önerdiği pratik-taktik siyasalarda, önemle üzerinde durduğu noktalardan biri de "pasifizm" ve "uzlaşma politikaları"dır. Yazılarında daha çok uzlaşma politikaları kavramı üzerinde duran Gramsci, önerdiği pratik-taktik siyasalarda gerek pasifizmi, gerekse de uzlaşma politikalarını onaylamamıştır. Ancak ikisi arasında ufak da olsa bir ayrım gözetmiştir.

Gramsci'nin faşizm karşıtı mücadelede aktif siyasaları ve mücadeleleri ön plana çıkardığı göz önüne alınırsa, pasif, yani edilgen, durağan tutumun faşizm karşıtı cepheye zarar vereceğini düşündüğü kolaylıkla anlaşılabilir. İnisyatifi faşist harekete bırakan ve işçi kitlelerini edilgenliğe iten pasifizm, faşizm karşıtı cephe içerisinde temel öneme sahip olan işçi sınıfına zarar vermiş, buna karşılık faşist hareket bu durumdan yarar sağlamıştır. Gramsci'ye göre, pasifist tutumuyla İSP ve Genel Emek Konfederasyonu, bir taraftan geniş halk kitleleri arasında artarak gelişen devrimci enerjinin çöküşüne yol açmış, diğer taraftan ise faşizmin bozulmasına, ayrışmasına değil; fakat yeniden örgütlenmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Gramsci, 1978: 61).

Pasifizme yönelik olumsuz yaklaşımını uzlaşma politikalarına karşı da sürdüren Gramsci, Sosyalist ve Komünist Partilerin ayrıştığı Livorno Kongresi'nden sonra, İSP'nin 'şeytana' (faşist hareket kastedilmektedir) direnmeyi öğütlemesinin, işçi sınıfı kitleleri arasında algı yanılgılarına yol açtığına değinerek (Gramsci, 1978: 62), uzlaşma politikalarının işçi sınıfı zararına işlediğini dile getirmiştir. Aslında sosyalistler uzlaşma taktiklerini kullanarak, faşist hareketi bölmeyi planlamışlardı. Gramsci'nin faşizm çözümlerine göre İtalya'da faşist hareket, kent burjuvazisinin desteklediği kentsel, parlamenter, uzlaşmacı çekirdek ile kırsal çıkarların desteklediği kırsal, silahlı, uzlaşmaz, çekirdek arasındaki, iki farklı eğilime sahipti. Hatta Gramsci de öngörülerinde faşist hareketin zamanla ikiye ayrılacağını ve parlamenter uzlaşmacı çekirdeğin sosyalistlerle işbirliğine giderken, kırsal faşist hareketin şiddet eylemlerine devam edeceğini dile getirmişti. Ancak Gramsci, sosyalistlerin izledikleri uzlaşma politikaları aracılığıyla faşist hareket içerisinde bölünme yarattıkları iddiasına katılmamıştır. Çünkü faşist hareketin içindeki bölünme, sosyalistlerin uzlaşma politikalarının bir sonucu değildi, daha önceden beri vardı. Hatta proleter harekete karşı olmak bu iki akımın bölünmeden bir arada kalmasını sağlamaktaydı. Proleter hareket bastırıldığında iki eğilim arasındaki uzlaşmazlık iyiden belirginleşecekti (Gramsci, 1978: 64).

Dolayısıyla, faşist hareket içerisinde bir bölünme zaten varken, sosyalistlerin uzlaşma politikaları aracılığıyla faşistleri böldükleri iddiası gerçekleri yansıtmadığı gibi, faşizm karşıtı mücadelede işçi sınıfının önünü kesmekte, bu durum ise faşistlere avantaj sağlamaktadır.

Gramsci'nin, tıpkı pasifizm konusunda olduğu gibi, uzlaşma politikalarına yönelik tavrı da oldukça açıktır: Gramsci öncelikle “şeytana karşı koymama (yani faşistlerle uzlaşma) taktiğini sürdürmeyi hala düşünmek mümkün müdür?” diye sormaktadır. Ardından kesin bir yanıt vermektedir: “yanıt hakkında şüphe edilemez: çatışma ya da ölüm; mücadele ya da tükeniş...”(Gramsci, 1978: 62).

Gramsci hem pasifizmin, hem de uzlaşma politikalarının, Genel Emek Konfederasyonu, İSP ve sosyal demokratların elinde uygulamaya konulduğunda faşist hareketin yararına sonuç vereceğini söylemiştir, ancak bir nokta da uzlaşma politikalarına göz kırpar gibidir. Gramsci'nin uzlaşma taktiklerine istisna tanıdığı nokta, uzlaşma politikalarının sadece komünistler, devrimciler elinde ve sadece bir araç olarak kullanılması durumudur. Gramsci, uzlaşma taktiklerinin devrimciler tarafından; proletaryanın soluk alabilmesi için zaman kazanması, işçi sınıfı güçlerinin yeniden örgütlenmesi ve gelişmesine izin vermek için uyarlanması gerektiğini ve ancak bu şekilde uygulanabileceğini belirtmektedir. Bunun dışındaki pasifist politikalar (ve uzlaşma taktikleri) yalnızca faşist harekete yarar sağlar, faşist hareketin soluklanması için fırsat yaratır ve kendisini yeniden örgütlemesi için ve etkinlik alanında muhalif tavırlarıyla zaferlerini tehlikeye atan belirsiz, tereddütlü organlarından ayıklanması için izin verir (Gramsci, 1978: 61).

Gramsci'nin faşizmle mücadelede uygulanmasını savunduğu taktiklerden bir diğeri de; faşist hareketin her zaafından, her duraklamasından, her yanlış adımından, faşizm karşıtı cephe lehine, dolayısıyla faşist hareket aleyhine yararlanılmasıdır. Yani faşist hareketin, faşizm karşıtı cepheye vereceği her koz mutlaka değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Gramsci, 1921 yılında yazdığı bir yazısında, faşist hareketin, faşizm karşıtı cephenin değerlendirmesi gereken bir durgunluk dönemi (kentsel, parlamenter ve uzlaşmacı faşist eğilim ile kırsal, silahlı uzlaşmaya yanaşmayan faşist eğilim arasındaki gerilim kastediliyor) içerisinde olduğunu belirtmiştir. Gramsci şöyle demiştir: “Faşist çizgi içerisindeki tartışmalar, görece bir durgunluk dönemini de beraberinde getirmiştir. Devrimci işçi ve köylülerin görevi bu fırsattan istifade ederek baskı altında bunalan, zulüm gören savunmasız kitlelere gerçek sınıf mücadelesi bilincini aşılama ve küstah kapitalist tepkinin çöküşü için gereken vasıtaları bulmaktır” (Gramsci, 1978: 65). Ancak İtalyan siyasal yaşamında, Gramsci'nin bu taktiği uygulanabilmiş gibi görünmemektedir. Poulantzas'ın belirttiği gibi, İSP faşizmi önlemek için yeterli çabayı

göstermemiş ve faşizme karşı kitleleri örgütleyememiştir. Sürekli olarak Anayasaya saygı çağrısına ve parlamenter kışkırtmaya dayanan taktiği ile İSP, faşistlerle bir barış anlaşması imzalayarak, işçi sınıfının dağılmasına yol açmış, kendi iç sorunlarıyla boğuşmakta olan faşizme toplanıp saldırısını daha iyi yapma fırsatı vermiştir (Poulantzas, 1980: 216). Kısacası Gramsci'nin savunduğu taktikler izlenmemiştir. Böylece hem faşistlerin durgunluk döneminden yararlanılamamış, hem de Gramsci tarafından reddedilen uzlaşma siyasaları izlenerek, faşist hareketin güçlenmesi sağlanmıştır.

SONUÇ

Antonio Gramsci, dünyada ilk kez İtalya'da ortaya çıkan faşist hareket ve iktidara karşı mücadelede eden bir kuramcı ve siyasetçi olarak, faşizm karşıtı bir strateji ve bu strateji doğrultusunda çeşitli pratik-taktik siyasalar geliştirmiştir. Gramsci'nin İtalya'da yükselişe geçen ve kapitalizmin bunalımından doğan faşizme karşı temel stratejisi, işçi-köylü ittifakıyla faşizmin yıkılmasıdır. Bu bağlamda Gramsci'nin temel stratejisi olarak faşizme karşı getirdiği alternatif, İtalya'da sosyalist düzene geçiştir. Gramsci'nin bu stratejisi genel hatları ve sonucu itibarıyla üyesi bulunduğu İKP'nin görüşleriyle uyumludur. Ancak faşist hareketin iktidara geliş sürecini gözlemleyerek analiz eden Gramsci bu temel stratejinin yanında İtalya'nın somut koşullarından kaynaklanan bazı pratik-taktik siyasalar da önermiştir. İşte Gramsci'nin çalışma boyunca incelenen söz konusu siyasaları İKP'nin faşizme yönelik genel algılayışı ve çözüm önerisiyle çelişmiştir.

Gramsci'nin pratik-taktik siyasaları bir geniş cephe önerisine dayanmıştır. Bu cephe içerisinde sosyalistlerin, İtalya'da faşizmi iktidara taşıyan küçük burjuvazi, köylüler, hatta liberaller ve milliyetçilerle ittifak kurmasını önermiştir. Hatta Gramsci, faşizm karşıtı mücadelede başarıya ulaşmak için pratik ve taktik siyasalara öylesine önem vermiştir ki; bu doğrultuda, kimi durumlarda burjuvaziyle işbirliği yapılmasından dolayı, devrimci değilmiş gibi görünmekten çekinilmemesini savunmuştur. Gramsci'nin bu yaklaşımı, O'nun faşizmle mücadelede önerdiği strateji ve pratik-taktik siyasalarının, çalışmada ileri sürüldüğü gibi, dogmatik değil, pragmatik olduğunun bir göstergesidir.

Gramsci'nin kurulmasını istediği geniş cephe ittifakı, faşizmle mücadele bağlamında işlevsel görünmektedir. Çünkü çalışmanın ilk bölümünde de incelendiği üzere, Mussolini'nin "fasci di combattimento"yu kurduğu andan itibaren faşist hareket milliyetçilerle birlikte toplumdaki küçük burjuvaziyi, köylüleri, sosyalist eğilimli işçi sınıfını da kendisine eklemeyerek hızla büyümüştür. Dolayısıyla, İKP'nin yalnızca sol cepheyi kapsayan ittifak önerisinin faşizmin yükselişini önleyemediği, hatta işçi sınıfının bir kısmının faşist saflara geçtiği göz önünde bulundurulursa, Gramsci'nin geniş cephe

önerisinin faşist hareketi durdurma yönünde işlevsel olduğu söylenebilir. Bu taktiğin işlevselliğini, karşı cephede faşist hareket bizzat göstermiştir. Ancak Ulusal Faşist Parti'nin iktidara gelmesinden bir süre sonra ülkedeki bütün siyasi partileri kapattığı da gerçektir. Bu nedenle Gramsci'nin geniş cephe önerisinin faşizmle mücadelede işlevsel olduğu savı ancak faşist partinin diğer siyasi partileri kapatacağı tarihe kadar geçerlidir. Dolayısıyla Gramsci'nin önerisini hayata geçirmekte geç kalınmıştır.

Anlaşılan odur ki, Gramsci'nin faşizm karşıtı strateji ve taktikleri, faşist hareketin yükselişe geçtiği dönemde uyguladıklarıyla belli bir simetri içerisinde görünmektedir. Bu simetrinin izlerini sadece Gramsci'nin geniş cephe önerisinde değil, faşizme karşı tıpkı faşist hareketin kullandığı gibi silahlı bir vurucu güç kurulması önerisinde de görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ADAMSON, Walter L. (1983), *Hegemony and Revolution: A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*, Universty of California Press, Berkeley.
- ARMAOĞLU, Fahir. (1993), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990) C. I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- BOURDERON, Roger. (1989), *Faşizm, İdeoloji ve Uygulamalar*, (Çev.) Kenan Somer, Onur Yayınları, Ankara.
- CAROCCHI, Giampero. (1965), *Faşizmin Tarihi*, (Çev.) Muhittin Yılmaz, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÇELİKÇİ, A. S., KAKIŞIM, C. (2013), "İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi", *Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 83-99.
- ERDEM, Demirhan Fahri. (2015), "Antonio Gramsci'nin Kuramında Faşizm Çözümlenmeleri", *Gazi Akademik Bakış*, C. 9, S. 17, ss. 295-314.
- FIORI, Giuseppe. (1989), *Bir Devrimcinin Yaşamı: A. Gramsci*, (Çev.) Kudret Emiroğlu, V Yayınları, Ankara.
- FORGACS, David. (2010), "Komünizm 1919-1924 Giriş", *Gramsci Kitabı Seçme Yazılar (1916-1935)*, (Çev.) İbrahim Yıldız, (Haz.) David Forgacs, Dipnot Yayınları, Ankara, ss. 133-135.
- GRAMSCI, Antonio. (1978), *Selections from Political Writings (1921-1926)*, (Trans. and Ed.) Quintin Hoare, Lawrence and Wishart, London.
- GRAMSCI, Antonio. (1989), *İtalya'da İşçi Konseyleri Deneyimi*, (Çev.) Yusuf Alp, Belge Yayınları, İstanbul.
- GRAMSCI, Antonio. (1990), *Selections from Political Writings (1910-1920)*, (Trans.) John Mathews, (Sel. and Ed.) Quintin Hoare, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- GRAMSCI, Antonio. (1994), *Pre-Prison Writings*, (Trans.) Virginia Cox, (Ed.) Richard Bellamy, Cambridge University Press, Cambridge.
- GRAMSCI, Antonio. (1998), *Komünist Partiye Doğru*, (Der. ve Çev.) Celal Kanat, Belge Yayınları, İstanbul.
- GRAMSCI, Antonio. (2010), *Gramsci Kitabı Seçme Yazılar (1916-1935)*, (Çev.) İbrahim Yıldız, (Haz.) David Forgacs, Dipnot Yayınları, Ankara.
- GRIFFIN, Roger. (2014), *Faşizmin Doğası*, (Çev.) Ali Selman, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- HARMAN, Chris. (2015), *Halkların Dünya Tarihi, Taş Devri'nden Yeni Binyıla*, (Çev.) Uygur Kocabaşoğlu, 4. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul.
- HEYWOOD, Andrew. (2003), *Siyasi İdeolojiler*, (Çev.) Hüsamettin İnaç, Adres Yayınları, Ankara.
- MACCIOCCHI, Maria A. (2000), "Gramsci ve Faşizm Sorunu", *Faşizmin Analizi*, (Çev.) Cemal Süreya, Payel Yayınevi, İstanbul, ss. 13-40.

- MOSCA, Gaetano. (1968), *Siyasi Doktrinler Tarihi, Eski Çağlardan Günümüze Kadar*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- NAİRN, Tom. (2012), “Kambur Antonu”, *Gramsci’ye Farklı Yaklaşımlar*, (Çev.) Mustafa Kemal Coşkun-Burcu Şentürk-Ozan Kamiloğlu-Çağla Erdoğan, (Der.) Anne Showstack Sassoon, Dipnot Yayınları, Ankara, ss. 163-188.
- ÖZEK, Çetin (1966), *Direnen Faşizm*, İzlem Yayınları, İstanbul.
- POULANTZAS, Nicos. (1980), *Faşizm ve Diktatörlük*, (Çev.) Ahmet İnel, (Bas. Haz.) Murat Belge, Birikim Yayınları, İstanbul.
- PREZZOLINI, Giuseppe. (1932), *Faşizm*, (Çev.) Menemenlizade Ethem, Mektep Neşriyat Yurdu Türkiye Matbaası, İstanbul.
- RANSOME, Paul. (2011), *Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş*, (Çev.) Ali İhsan Başgöl, Dipnot Yayınları, Ankara.
- SANDER, Oral. (1998), *Siyasi Tarih 1918-1994*, 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- SARICA, Murat., AYBAY, Rona. (1962), *Faşizm*, İzlem Yayınevi, İstanbul.
- SAVELLI, A., HAYWARD, F. ve FALCIONELLI, A. (1940), *İtalya Tarihi, C. 2*, (Çev.) Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- SİNANOĞLU, Nüşet Haşim. (1933), *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi*, Muallim A. Halit Kitaphanesi Ankara Matbaası, İstanbul.
- TOGLIATTI, Palmiro. (2000), *Faşizm Üzerine Dersler*, (Çev.) Şiar Yalçın-Yüksel Demirekler, 5. Baskı, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara.
- USSAN, Marsel. (1978), *Faşizm, (Kara Gömlekliler İhtilali)*, (Çev.) Saffet Üçok, Töre-Devlet Yayınevi, İstanbul.
- YALÇIN, Aydın. (1978), *Faşizmin Doğuşu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara.